Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

1996 - 1997

FOLK FRA SKÅDE BAKKER OG GRUMSTOLEN

Fabrikant J.Wieds ejendom "Arnak" i Skåde Bakker

HØJBJERG LOKALHISTORISKE SAMLING

Forord.

Siden vi i oktober 1990 startede "Støtteforeningen for Højbjerg Biblioteks Lokalhistoriske Samling", er der sket en stor udvikling i den lokalhistoriske samling fra området. Dels har vi modtaget en mængde billeder, dels har vi modtaget flere lokalhistoriske beretninger og fortællinger.

Samtidig har støtteforeningen lavet en lang række arrangementer, alle med god deltagelse fra vore medlemmer og andre interesserede borgere. Det er vort håb, at denne udvikling må blive udbygget i årene fremover, til gavn og glæde for alle i vort område.

Samtidig håber vi, at mange borgere vil være os behjælpelige med at finde materiale frem til os, så historien kan videre udbygges.

Aksel Rasmussen

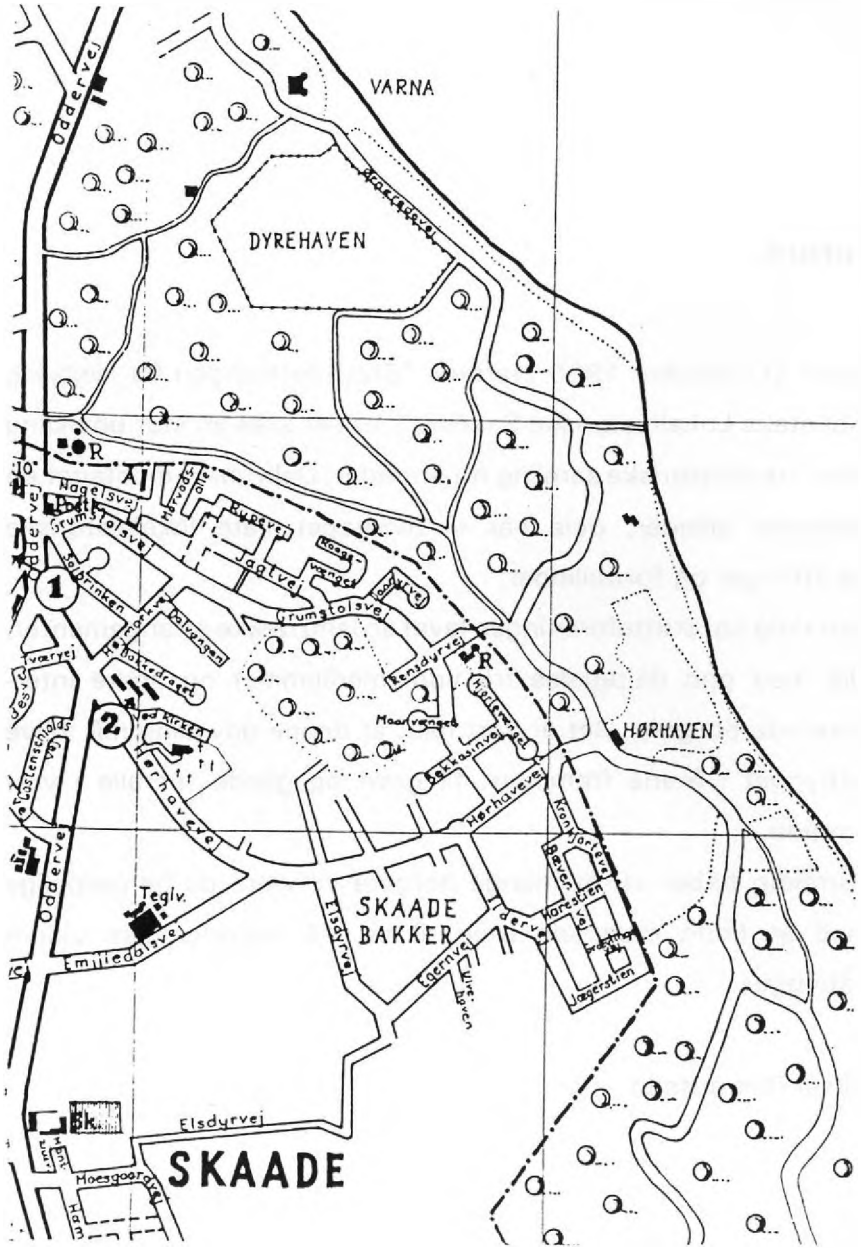

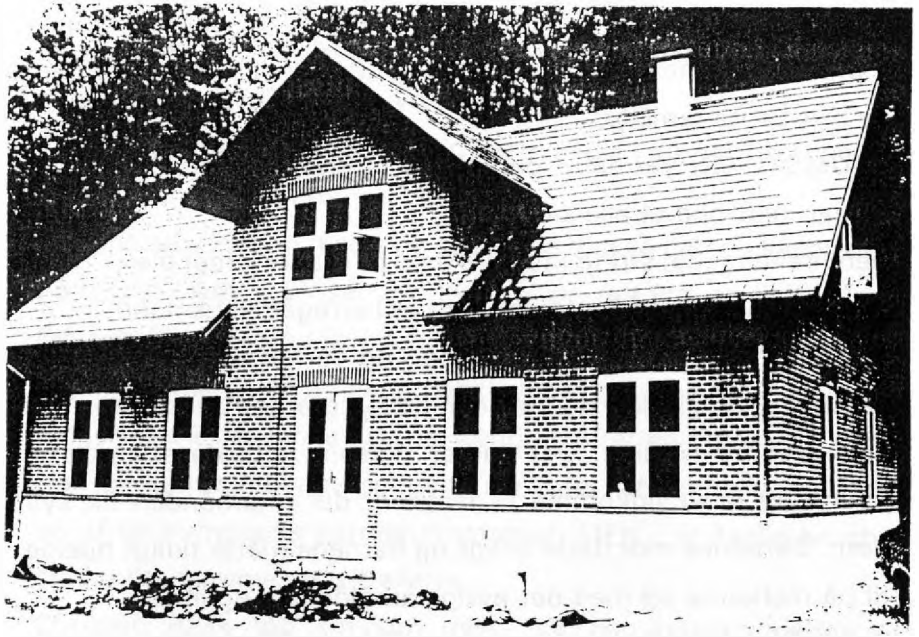

Grumstolen nyindviet 5.juni 1996
efter brand den 19.3. samme år.

GRUMSTOLEN.

En Skådedreng.

Som den yngste i en børneflok på syv kom den senere navnkundige borgmester i Helsingør i årene 1919 til 1946 til verden på GRUMSTOLEN i Skåde den 8. juni 1874.

Han kom til at hedde Peder Christensen. Faderens navn var Christen Rasmussen, kaldet Christen Rask.

Højderyggen fra Holme Bjerge til Skåde Bakker var et af de dejlige steder, som Århusegnen er så rig på.

I dag er Skåde Bakker udbygget, men i 1860erne var der fattigt på bakkerne.

Morænegrus er ingen god grobund for kornavl og det var et stort slid for bønderne på de små gårde og husmandssteder at ernære de ofte store familier.

GRUMSTOLEN var en af de højeste bakker, hvorfra stejle skråninger faldt ned til alle sider.

Den firelængede, stråtækte gård med de magre jorder blev i 1869 købt af Christen Rasmussen, der var herregårdshusmand.

Han var født i 1826 i Malling sogn og var ud af en jydsk bondeslægt. Han giftede sig med den ti år yngre Ane Jensdatter, der også var fra Malling. Det var et slidsomt arbejde at opdyrke jorden og få et udkomme til familien, der efterhånden fik syv børn. Børnenes mor døde tidligt og børnene måtte tidligt hjælpe til på markerne og med det øvrige arbejde ude og inde.

Landbobørns arbejdskraft var uundværlig og skolegangen var kun to dage om ugen i sommertiden og tre dage om vinteren, så de fleste fik en elendig skolegang og kom tidligt ud at tjene.

Peder Christensens mor døde, da han var tre år gammel.

Hans fader opdagede, at hans yngste barn var velbegavet og drengen fik lov til at lære så meget som muligt.

Måske har han som "klatkagen" fået mere omsorg end de andre børn, selv om det var meget småt med penge i hjemmet.

Seks år gammel kom Peder i Skåde Skole.

Enelæreren hed Bent Poulsen og han var far til den senere redikale kirkeminister Th. Poulsen.

Peders fader var glad for sønnens gode evner og drengen fik lov til at gå i skole HVER dag i hele skoletiden.

Holme-Tranbjerg sogneråd ville ikke ansætte en anden lærer, så

Peder fungerede som en slags hjælpelærer, når læreren var optaget. Peder var dygtig til at få sine skolekammerater til at sidde stille og følge undervisningen.

Pligter hjemme havde han. Han kørte mælk i en mælkejunger på en gig (tohjulet vogn) ind til Århus.

Han måtte sammen med sine søskende plukke bær og sælge dem på torvet i Århus. Prisen var fem øre pr. pot (ca. en liter).

Men Peder var handelsmand og han opdagede, at han kunne få et par øre mere ved at gå ned på havnen og sælge til skibsbesætninger, der efter lange sejlture længtes efter en vitaminrig kost.

Han fik tjent så mange penge til sin fader, at denne kunne købe en af de nymodens petroleumslamper. MEN - til daglig brugtes stadig de hjemmestøbt tællelys.

Christen Rask tog sin søn med, når han rejste omkring til markeder for at handle med heste og kreaturer. På den måde supplerede han de små indtægter fra gården.

Peders fader var venstremand og blev medlem af Holme-Tranbjerg sogneråd. Som sognerådsmedlem fik han det hverv at opkræve skat.

Da Peder som ni-årig læste og skrev godt, blev en af hans opgaver at gå rundt og kræve op.

På den måde lærte han tidligt mange mennesker at kende og hørte om deres vanskeligheder.

I 1888 blev han konfirmeret og så måtte han klare sig selv.

I 1890 kunne hans fader ikke klare sine forpligtelser og måtte sælge Grumstolen på en tvangsauktion.

Kilde; "Kong Peder" 1991

af Birger Mikkelsen

Minde fra Skåde Bakker

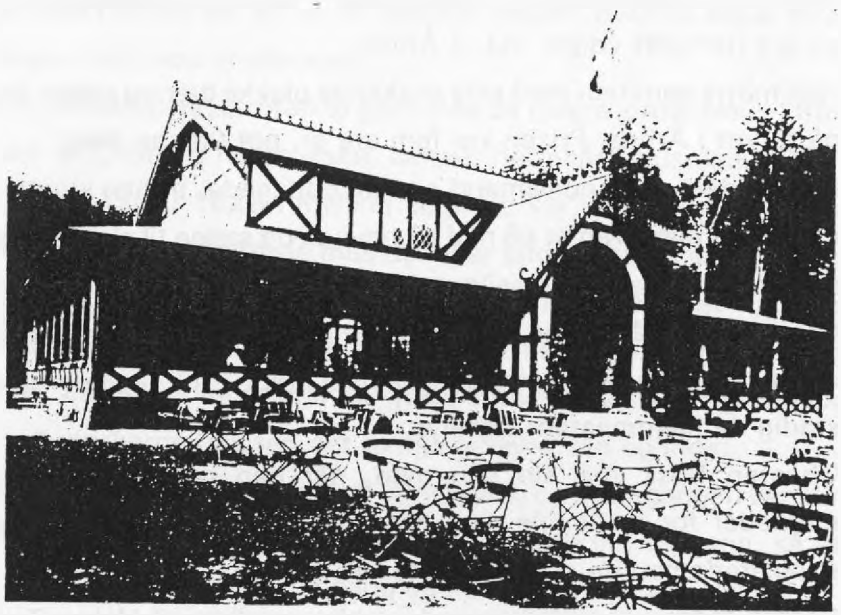

Udflugtsmålet: Ørnereden omkring 1920.

Beretninger fra:
C.A. Hjernøe
Mogens Hjernøe
Gunnar Hjernøe
Helga Christensen, født Hjernøe
Villy Rasmussen

DER VAR SÅ DEJLIGT DER UDE

i Skåde Bakker. Det var sommer.

Ingeniør Wied og læge A.H. Winge var de første, der fandt på at "ligge på landet" i Skåde Bakker. I 1892 byggede de deres sommerhuse her. Arealerne til udstykningerne var fra "den røde gård".

Forfatteren C.A. Hjernøe skrev i 1983 en kronik i Århus Stiftstidende, hvor han beskrev sine barndoms somre i bakkerne. I vintertiden boede familien i Århus.

Denne beretning er en sammenskrivning af oplevelser af C.A. Hjernøe og hans søskendes barndomsminder, samt Villy Rasmussens erindringer.

Nu, 75 år efter mindernes begyndelse, er det sket med "Rungsteds lyksaligheder" og man må sige med Blicher "Ak, hvor forandret".

Familien Hjernøe boede på landet i sommertiden fra omkring første verdenskrig. I begyndelsen i forskellige huse, men i 1921 købte familien villa Ørnekoll, der lå lige ved kommuneskellet og Skåde Skov på Kronhjortevej.

Det var i de rigtige Skåde Bakker. Huset blev solgt i 1947.

Før den tid havde familien bl.a. boet i Bakkehuset, der senere blev døbt om til Ulvehaven. Ved siden af dette hus lå en stor grusgrav, som tilhørte murermester Marcus Thomsen.

Bag ved Bakkehuset var der en god udsigt ind til Århus. Når man så i kikkert, kunne man se fly'ene lande på Skejby mark.

Dragonerne fra Århus red ofte til Skåde Skov for at spise deres medbragte frokost. De bandt altid deres hestetømmer omkring en træstamme og tog sadlerne af hestene.

En dag kom en flyvemaskine forbi. Flyveren så soldaterne, hvorefter maskinen fløj hen over dem. Hestene blev bange, sprængte tømmerne og løb gennem skoven, ind forbi Varna og helt ind til kasernen.

Et par timer senere kom trætte soldater marcherende med sadlerne over ryggen gennem skoven, ud ad Strandvejen og op til kasernen.

Hestene var i bilismens og flyvningens barndom meget sky overfor den uventede larm fra disse nymodens ting.

Haven til villa Ørnekoll var på en halv tønde land, der var udsigt over Århus bugten. Gyvelhøj var nærmeste nabo, den var omgivet af marker og skov, og skoven blev en herlig legeplads. Vejene var smalle og grusede, så de var ikke nemme at færdes ad.

Nærmeste nabo var apoteker Schouboe. Familien Hjernøes lille datter gik på Elise Smiths Skole, hun måtte tage Skovbåden, da hun ikke kunne cykle alene. Derfor fulgtes hun som regel med apotekeren.

På Ildervej boede læge Lassen, hvis hus senere blev indlemmet i "Hans Jansens Hjem".

På Bævervej havde dr. Brammer sommervilla, den var lyserød og havde stråtag.

På en bakketop på Kronhjortevej lå en villa tilhørende boghandler og -trykker Th. Thrue. Typisk for ham var huset dekoreret med ugler. Han var glad for uglerboghandelens symbol. I hans ærværdige boglade på Immervad var der ugler overalt, ligeledes i hans bogtrykkeribygning, der senere blev "Sømændenes Hus". Den lille pagodelignende pavillon i haven er borte. Den var ikke større end, som der blev sagt, lige var plads til en 4-mands l'hombre og fire romtoddyer.

Han var en festlig mand. Senere var huset bl.a. beboet af dr. Gerdes.

Ved siden af lå Kampmanns villa, der lignede lidt af et kastel - set udefra.

Overfor dette lå et lille husmandssted, der nu er en moderniseret idyl.

Længere nede ad vejen lå H.C. Broges villa (grunden strakte sig fra Kronhjortevej til Bævervej. Matrikel nummer 18 d) H. C. Broge var sønnesøn af den kendte Broge, ham på Tietgens Plads. Villaen hed "Soria-Moria", den var meget elegant og med hestestald og tennisbane.

Dengang var det almindeligt at huse fik navn. Her huskes navne som: Arnak - Skovhuset - Ørnekoll - Skaadelille - Bakkely.

Den bekendte Århus-bøtker Jørgen Balle i døren til sin ejendom Frederiksgade 48 omkring 1890; også i naboejendommen og i Frederiksgade 68 havde han værksteder. Til venstre for døren bødkerens skilt, en tønde.

Et af husene blev kaldt Kulkassen. Det var en stor firkantet villa tilhørende kulgrosserer Kristensen, deraf navnet. Grunden strakte sig fra Bævervej til Ildervej.

Senere købte stedets matador bødkermester Jørgen Balle huset. Han havde vist sit hyr med at omgås egnens mange akademikere. Han var den, der havde opkøbt og solgt de fleste byggegrunde. Han var en jovial figur, kørte i jumbe, det sjove, lille tohjulede køretøj med kun een hest.

Hverken bil eller cykel kunne han klare. Men han var populær blandt børnene. Han tog dem gerne op at køre, og så havde han lommerne fyldt med karameller.

Lige overfor Kulkassen boede ritmester Holch, en meget bestemt herre, der prøvede at holde orden på de unge mennesker.

Villa Arnak var den første villa, der blev bygget i Skåde Bakker. Det var også den villa, der havde den største grund, den var på 15 tønder land.

Den beboedes i mange år af fabrikant J. Wied. Senere købte konsul Ludwig Wohlert ejendommen.

I 1939 ombyggede fabrikant Carl Christensen Damgaarden. Huset blev bygget på en udstykning fra Wohlerts have, hvor villa Hytten, der var stråtækt, lå oppe på bakken. Midt i 1960'erne blev Arnak solgt til en godsejer, der ville udstykke grunden.

Senere blev villa Arnak udstykket til Ejerlejligheder.

Af huse, der lå på Hørhavevej, var der kun det hvide hus, der hed Alderslyst. Det lå lige overfor Damgaarden og var aftægtshus for Thomas Jensen fra De Forenede Teglværker. Lidt længere oppe lå et hus, som gartner Marius Rasmussen ejede.

Derefter var der en mark, hvor der senere kom til at ligge et gartneri, der hed Skovmarken og så kom Mathis Rasmussens

hus, så var der ikke flere huse på den side af Hørhavevej op til Skåde før Teglværket.

På den anden side var Teglværkets græsning til hestene. Lige ved siden af lå Lybechs hus og Emil Jensens hus. På Emiliedalsvej lå 2 teglbrænderhuse, det ene ligger stadig tæt ved hjørnet af Emiliedalsvej og Ny Moesgårdsvej.

Apoteker Schouboe og forsikringsdirektør Holger Lemwigh var naboer til familien Carl Hjernøe, og det bevirkede, at scenens folk også var repræsenteret i bakkerne.

Else Schouboe, Apoteker Schouboes datter, blev senere gift med Hans V. Petersen.

Den senere så populære skuespiller Gunnar Lemwigh ("Her går det godt, fru kammerherreinde") fik som gymnasieelev sin sceniske debut ved en friluftsrevy, som områdets unge morede sommerhusbeboerne med.

En af revyens rimsmede var den altid vakse dr. Charles Kaalund-Jørgensen, der var specialist i hud- og kønssygdomme.

Oda Alstrup, der fremførte "Ingeborg fra femte sal" var der. Hun var søster til Carl Alstrup.

Skåde Bakker har dengang som nu tiltrukket kendte mennesker.

Lidt om beboere i Skåde Bakker i 1920'erne.

I bogen UNG I ÅRHUS (ny samling fra 1965) omtales bødkermester Jørgen Balle, der havde sin virksomhed i Frederiksgade.

Hans dominerende arbejde var margarinebaljer til Otto Mønsteds margarinefabrik. Reparation af tusinder fedt - og olietønder til Aarhus Oliefabrik, samt leverancen af store trækar, 3 meter høje og lavet af 3 tommer tykt træ. Disse kar rummede 11 tons olie, der blev behandlet til sæbeolie.

Der blev lavet ajletønder, fernistønder, sæbebaljer og andet bødkerarbejde.

I de gode tider var 70 mænd i arbejde hos Balle. Pludselig i begyndelsen af 1920'erne kom en store tilbagegang for bødkerfaget.

Det værste tab var margarinebaljerne, der ikke mere måtte stå i butikkerne og ikke berøres af menneskehænder, nu skulle margarinen pakkes ind på maskine. Hygiejne var kommet på mode, man skulle beskyttes mod bakterier og det gik ud over de arme bødkere. For bødkermester Jørgen Balle blev det en tragedie. Det gamle bødkerdynasti "Balle", var det slut med. Der blev så lidt arbejde hos Balle, at det kom som en lykkelig befrielse for ham, at hele fabrikken brændte ned og den 4 tønder land store byggegrund midt i byen hjalp ham på fode igen.

I forbindelse med Landsudstillingen i 1909 i Århus blev "Breidablik" bygget som badehotel på Ildervej, men som bekendt druknede udstillingen i regn. Badehotellet blev ingen succes og senere blev det solgt og omdannet til pigehjem.

Midt i 1920'erne boede blandt andre på vejene Ildervej, Jægerstien, Bævervej og Kronhjortevej:

Savskærer hos bødker Balle, Carl Rasmussen, der købte af Balle.

Dr. Max Brammer boede i villa GRY.

Axel Kier var ansat hos Otto Mønsted.

Købmand H.C. Broge boede i villa SORIA MORIA.

Bankbestyrer Wieds villa hed THALASSA.

Grosserer i manufaktur Øjvind Hansen.

Apoteker Schouboe, der havde apoteket i Vestergade.

Prokurist ved Hans Broge Carl Hjernøe ejede villa ØRNEKOLL.

Forsikringsdirektør for "Jylland" Holger Lemwigh, der også var formand for AGF, ejede SKAADELILLE.

Bankdirektør i Aarhus Privatbank Peter Schack-Eyber.

Hypotekbankdirektør Hans Andersen Dahl ejede SKAADEHUS.

Bødkermester Jørgen Balle, hvis hus i folkemunde blev kaldt Kulkassen.

Garver Johannes Jensen.

Repræsentant for American Tobacco Anskar Clemmensen ejede BAKKEN. Comtesse Cramer.

Grosserer Wilhelm Cortsen (Havannahuset) ejede villa ROSENHØJ.

Garvermester Carl Flach.

Klædefabrikant Ludvig Wohlert boede først på Hørhavevej 60, senere købte han fabrikant J. Wieds ejendom ARNAK.

Hakon Wied skriver i BARN I ÅRHUS (1957),

Citat: I sommermånederne flyttede vi ud til dejlige frie omgivelser i et lille fiskerhus ved ARNAKKE på Mols.

I begyndelsen af århundredet havde købmand Rasmus Baden, som en af de første sommerhusbeboere i Skåde Bakker købt et

godt grundmuret hus af teglværksejer Iversen for 3.500 kroner. Husets navn var Almas Minde, senere blev det døbt om til Bakkehuset, det lå på Egernvej. (Ung i Århus 1964).

Købmand Rasmus Baden (1857–1914) og hustru Vilhelmine Baden (1859–1927).

Når kong Christian den X

var i Århus, red han næsten hver dag en tur i Skåde Skov. Han red langs Kronhjortevej og forbi villa Ørnekoll, hvor Mogens Hjernøe er født. Den lille Mogens stod ofte og ventede på kongen og når denne red forbi, sagde drengen "god dag, konge" og denne svarede "god dag lille ven".

Huset var omgivet af en dejlig have på en halv tønde land. Gyvelhøj var nærmeste nabo. Den var omgivet af marker og skov og skoven var en herlig legeplads for børnene.

På vejen mellem familiens have og Gyvelhøj red kongen ofte.

En dag sad Mogens Hjernøe oppe i æbletræet. Kongen stoppede

og råbte til drengen "giver du ikke et ævle". Mogens sprang ud på vejen med æbler til kongen og denne takkede.

Mogens var meget stolt. Oplevelsen blev et minde for livet.

Andre, der var børn på dette tidspunkt, har fortalt om lignende minder om kongen, når han red forbi. Pigerne nejede og drengene bukkede pænt for kongen.

Beboerne skulle selv holde vejen, så når der om foråret var kørt grus på, var de ikke så glade for at Rideforeningen benyttede vejen, for ofte kom en snes ryttere galoperende og rev det hele op igen.

Så beboerne blev enige om at sætte et skilt op ved Hørhaven med "Ridning Forbudt".

NU kom kongen heller ikke forbi mere. Senere traf hr. Hjernøe kongen ved et selskab og gjorde kongen opmærksom på, at han ikke så ham komme ridende mere. Kongen svarede; "der er jo ridning forbudt og det gælder selvfølgelig også mig".

Skiltet blev fjernet, men kongen kom ikke ridende mere. Børnene fra Skåde Bakker legede med hinanden, men det skete, at de kom i kontakt med børn fra Skåde. **Hamburgerhuset**, lå på den gamle skolesti ved Gammel Moesgårdsvej med mosen som nabo.

Til denne mose kom nogle drenge fra Skåde for at lege.

Bondeknoldene benævntes de lidt ondskabsfuldt af landliggerbørnene, der kunne lokke dem til at tage en karusse (en fisk) i munden, så kun halen stak udenfor. Den, der kunne holde fisken længst tid i munden, fik så en 5 øre.

Hamburgerhuset er nedrevet og et nyt hus er opført på adressen Katterhøjvej 57.

Sommertiden var også badetid.

Hver dag sommeren igennem marcherede pigerne fra **Brejdablik**

ad Kronhjortevej ned for at bade ved det nuværende Blommehaven.

De sang forskellige sange på turen, f.eks. "I alle de riger og lande".

Pigerne gik i geled med 3 i hver række og de var iført kjoler og forklæder.

Foran pigerne gik en leder og bagest gik ligeledes en leder. Det var næsten som at se soldater på marchtur.

Brejdablik, der ligger på Ildervej, var en institution ved navn "Hjemmet for faldne Kvinder".

"De faldne kvinder" skulle lære at arbejde og beboerne i området kunne sende deres vaske- og rulletøj derop, senere kom et par af pigerne og afleverede det færdige tøj.

I høsttiden var pigerne også på høstarbejde.

Der var også drenge på høstarbejde, de hjalp til med at binde korn op.

Dengang havde man endnu ikke selvbindere, man brugte en "aflægger". Den var forspændt 2 heste.

Drengene måtte ikke tale med pigerne fra institutionen, det havde de fået meget strenge ordrer på.

Brejdablik var et meget grimt hvidt hus. Senere blev huset benyttet som plejehjem og for nogle år siden fik huset en ansigtsløftning og er nu lægeklinik.

Beboerne i bakkerne havde bygget et fælles badehus ved Silistria. Dette badehus var designet af den kendte Århus-arkitekt Thorkil Møller, der også var Skådeboer.

Badehuset var et "sammenskudsgilde" og det var absolut nødvendigt med et badehus, hvis man ville bade.

BADNING FRA ÅBEN STAND VAR STRENGT FORBUDT.

Et par ridende betjente holdt kysten fra byen til Moesgård under opsyn.

For brugerne af badehuset var der noget som hed DAMETID og HERRETID.

Disse tider måtte nøje overholdes. Kom man i god tid og så at ingen var derinde, måtte man ikke regne med, der ikke var nogen, som ville benytte de sidste 10 minutter. Man måtte vente inde på stranden, for kom der en ældre gentleman og så børn afklædte i badehusets dametid - så vankede der.

En af de prominente beboere i Skåde Bakker havde fra De Vestindiske Øer hjembraget sin egen negerchauffør, der hed Roy.

Denne chauffør badede gladeligt sammen med de andre beboere i det fælles badehus og han var en ualmindelig god svømmer og han kunne svømme meget længe under vandet. Roy blev her i landet til sin død.

Med disse strenge regler var det forbavsende, at forældre ubekymrede turde lade deres letpåklædte småpiger gå gennem skoven for at bade.

Ved **Silistria**, der var et hyggeligt traktørsted, blev der på et tidspunkt bygget et badehus, hvor man kunne bade hele sommeren mod betaling.

Til den ene side var der en afdeling for herrer og til den anden side en afdeling for damer, men ve' den herre, der svømmede forbi dameafdelingen.

Han blev bortvist med besked om ikke at vise sig mere.

Ørnereden 1911

Vort Trouville —

Ak, det gaar stadig skralt med det mondæne Badeliv ved »Ørnereden« — eller rettere, der er slet intet Badeliv! Maaske har de sidste Dages uforskammede Kolighed deres Andel heri — man maa haabe det for Hr. Randa.

Nu til Morgen straaler Solen over Byen, og det synes, som om et mildt Pust stryger ind fra Søen. Forhaabentlig vil dette give Stødet til, at vort »Trouville« ved »Ørnereden« faar det demokratiske Præg, vore Byraadssocialister har tænkt sig: Mand og Kvinde i Vandet sammen!

Hvor er de fordomsfri Aarhusdamer, der tør prøve Hr. Randa's hvide Badedragter? Bliver det vore smaa Backfische inde fra Byen, der først viser deres Slankhed derude? Eller vil Villafruerne fra Skaade Bakker maaske allerede i Dag demonstrere deres mere modne Velskabthed i Strandkanten? Ja, hvem udstøder de første kokette Hvin? Vi er der med Cameraet! Thi selvfølgelig vil de første Væsener af det svage Køn, der viser det moralske Mod at træde i Skranken for den nye Idé, ... Kontrafel i »Aarhus-

Til „Ørnereden" som badested stiller man de største forventninger. Der er bygget en stor badeanstalt derude; men den synes ikke at være nogen succes. Aarhus Posten tager spydigt den berømte, franske feriebys navn forfæn-

Rutebilerne
Aarhus, Rønde, Femmøller, Ebeltoft.

Afgang fra Rutebilstationen, Rosensgade, Aarhus.

Hverdage: Kl. 9⁰⁰, 12⁰⁰, 5¹⁰, 6³⁰

Søndag: Kl. 9³⁰, 12⁰⁰, 6³⁰, 11⁰⁰

Telefon Rønde 76, Aarhus 4949.

Laurits Jørgensen.

Bemærk:
Lillebiler Telefon Rønde 76, Ebeltoft 113.

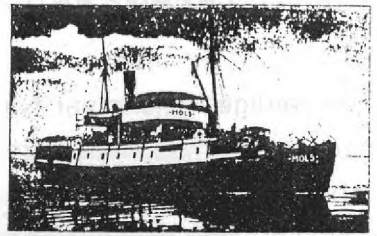

Turistdamperen „Mols"

Anløbsplads ved Kallundborgdamperen.

Hurtigste og mest komfortable Turistdamper til Mols, Samsø og Thunø.

Billige Billetpriser. Selskaber og Foreninger indrømmes Rabat.

Køreture saavel med Hestevogn som Biler i Mols' ukendte Egne arrangeres billigt i Forbindelse med Dampskibsbilletten

Dampskibsselskabet „Mols" A/S
Telefon 598, Aarhus.

Husk vore
Søndagslystture til Kalø og Mols samt skiftevis til Ebeltoft og Samsø
Til Kalø og Knebel afgaar i Reglen Damper fra Midtermolen
hver Søndag Morgen og Eftermiddag.
Se iøvrigt Annoncerne i Dagbladene.

Billige Aftenture
skiftevis til Kalø, Knebel, Særbæk, Kongsgaard og Skødshoved ca. hver Søgnedags Eftermiddag fra Midtermolen. Sejladsen varer 1½ Time ud og 1½ Time tilbage. Ophold ved Land ca. 1 à 2½ Time. Til disse Aftenture er enkelt Billet gyldig baade for Turen frem og tilbage med samme Damper.
Sæsonkort gyldige i Juni, Juli og August til alle Tore de søgne Dage faaes paa Selskabets Kontor.

Dampere udlejes. Restauration ombord.

A/S „TURISTEN" AARHUS

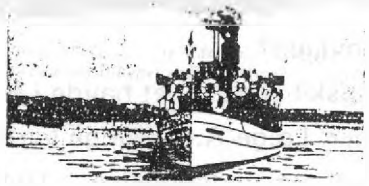

Sejl til vore smukke Skove Syd for Byen med Dampbaadene
„Turisten" 275 Passagerer og „Marselisborg" 225 Passagerer.

Anlægsplads ved Toldboden og Strandvejsbroen.
Sejlads mellem Aarhus By og de smukke Marselisborg Skove med Anlægspladser ved Varna og Ørnereden, Søndag indtil 13 Gange, Hverdage 10 Gange og Lørdage 6 Gange daglig.
Se iøvrigt Fartplanen.

A/S »Turisten«, Aarhus.

Turistreklame.

Lystturene på Bugten spillede en ikke ringe rolle for ABDS; men som det ses af ovenstående annonceside fra turistliefte Aarhus og Mols fra ca. 1930, var selskabet ikke ene på markedet. Endog en af dets egne tidligere dampere »Mols« deltog i konkurrencen om de natur- og fritidshungrende kunder.

FORBINDELSERNE FRA ÅRHUS TIL SKÅDE BAKKER

var besværlige, vejene var fyldt med huller. De offentlige veje i Skidenpyt var makadamiserede (belagt med grus og tjære). Hadsherredesvej (Oddervej) blev belagt med chaussesten (belagt med små brosten i mønster), indgrøftet og med to rækker vejtræer. Men skulle man fra Århus ud til bakkerne, kunne man sejle. I 1896 stiftedes det århusianske dampskibsselskab TURISTEN. Formålet med selskabet var at få en billig og bekvem befordring af passagerer fra Århus og ud til de nærmeste kyststrækninger. Dampskibsselskabet ejede to skovbåde, TURISTEN og MARSELISBORG, disse både sejlede kun i sommertiden. Lige op til anden verdenskrig var familieskovturen en tradition for mange Århus-familier. Man kunne tage sporvognen, en kapervogn, sin cykel eller gå. Men hvad var herligere end at foretage udflugten ad søvejen?

Dampskibsselskabet havde i årenes løb mange økonomiske problemer. Læge A.H. Winge var formand for selskabet fra 1922 til selskabets nedlæggelse i 1940. Kilde: Bernhard Jensen MED SKIB TIL SKOVEN; 1977 Skovbådene lagde til ved Strandvejsbroen samt ved Silistria, Varna og Ørnereden. Sidst i 1930'erne besejlede de også Moesgård Strand.

Børnene og de unge benyttede deres cykler meget. De ældre landliggere havde slidt en sti gennem skoven ned til anløbsbroen ved Ørnereden. Det kunne være en fornøjelig sejltur i godt vejr. hvis man havde god tid. Ørnereden var en moderne restaurant, hvor der kom mange i sommertiden.

Hver pinsemorgen var der et stort rykind af mennesker, der ville "se solen danse", vise deres nye "pinsesnit" frem samt drikke

»Turisten« I i 1896 ved Ørnereden med nogle af de trofaste abonnenter på øverste dæk

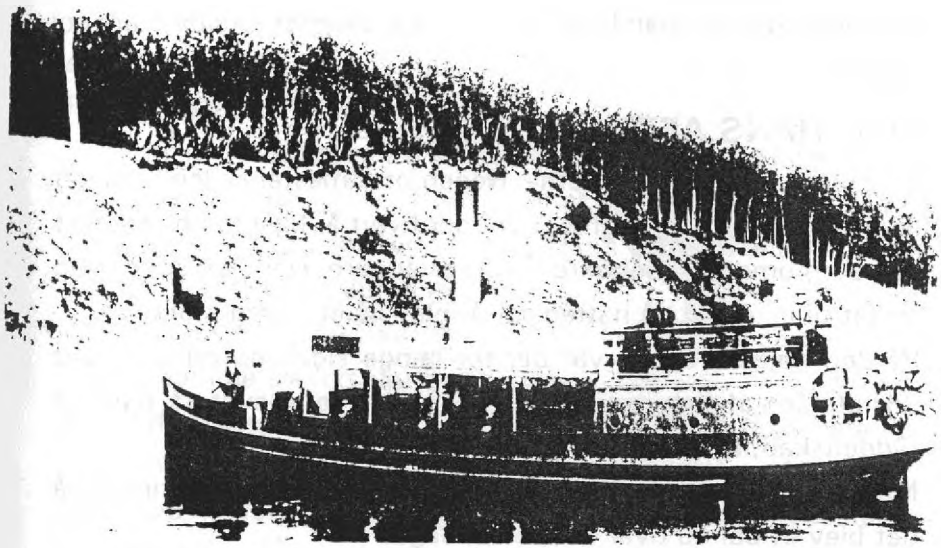

»Marselisborg« med fuld last på vej mod skoven. Som det ses, kunne stående passagerer omkring styrehuset ofte tage udsigten fra manden ved rattet. Billedet er fra omkring 1905.

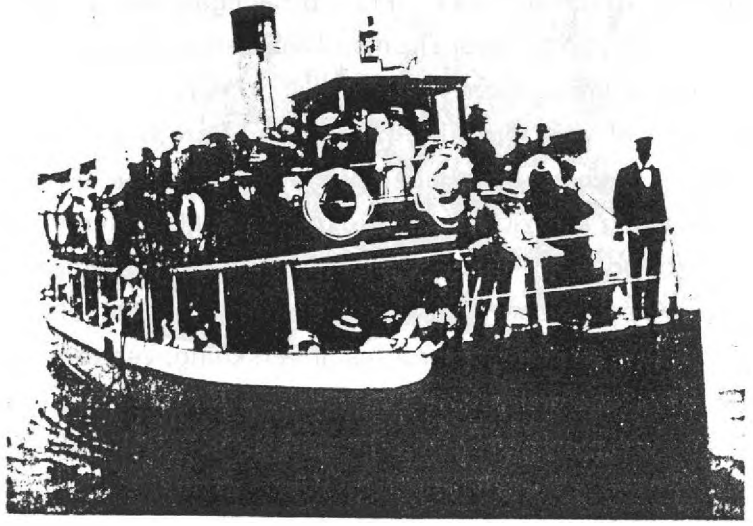

kaffe og nyde underholdningen fra de forskellige sang foreninger, der havde deres hvide huer på. Op til anden verdenskrig var det en skik at købe nyt forårstøj til pinse. Havde man ikke råd til det, lakerede man sin gamle stråhat, der var blegnet af sidste års sol og regn.

SCT. HANS AFTEN

blev fejret med bål i bakkerne. Nedenfor ritmester Holchs villa på Ildervej lå en stor grusgrav, hvor der hvert år blev tændt et stort bål, som omegnes beboere kunne overvære. Der blev sunget og festet til langt ud på natten. Et år blev bålet særlig storslået.

På den højeste bakke var der for længe siden opført et privat udsigtstårn af træ, men efterhånden var det blevet så mørt af råddenskab, at det var livsfarligt at færdes i.

Man besluttede at futte den sørgelige ruin af ved midsommer, så det blev et bål ud over det almindelige.

HØRHAVEGAARDEN.

Ved Hørhavegaarden stod der to store bøgetræer, der dannede skel mellem Århus og Skåde. Fra Hørhavegaarden gik der en hulvej hele vejen op til, hvor Grumstolsvej begynder. Der gik den over i en lille allé med Bornholmske rønnetræer.

På højre side af vejen var der marker med korndyrkning og på selve hjørnet lå en stor staklade, hvor kornet blev tærsket hvert efterår ved hjælp af en lokomobil. Lokomobiler blev anvendt først i det 19. århundrede til at levere drivkraft til landbrugsmaskiner. Lokomobiler var transportable kulfyrede dampmaskiner eller man kan sige motorer på hjul. De brugtes til tærskning, ved tørvefabrikation m.m.

Disse maskiner blev en stor lettelse for de høstfolk, der mod efteråret blev lejet til at bjerge kornet og tærske det.

Også landliggerbørnene levede med i landlivet.

Hørhavegaards forpagter hed Lautrup.

Ca. midt i 1920'erne holdt man op med landbruget på gården.

På de jorder, hvor køerne græssede og kornet voksede, blev senere benyttet som lejrplads til store spejderlandslejre og til F.D.F. drenge.

De unge mennesker måtte så passe på at få teltene placeret i den rigtige retning og grave en rende til at opsamle regnvand, rundt om hvert telt ellers løb regnvandet tværs gennem teltet. Teltene var meget primitive den gang.

Et år blev der bygget en trappe ned til stranden, så spejderne kunne komme sikkert der ned.

Skovrider Bang leverede tømmeret til trappen og han roste den og mente, at trappen kunne blive stående de næste 100 år.

Den stod meget længe, dog ikke i 100 år, men den blev restaureret.

LOKOMOBIL

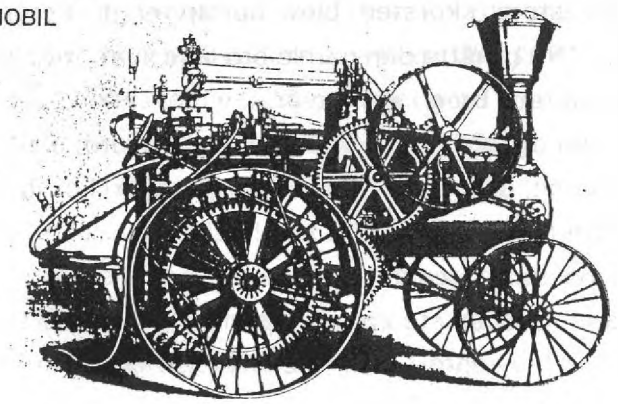

Lokomobil anvendt i 19. årh. til at levere drivkraft til landbrugsmaskiner.

Senere blev der bygget barakker til lejrbrug og det hele blev mere organiseret.

Når der var lejrbål om aftenen, blev naboerne inviteret til at deltage.

Inden landbruget blev nedlagt, kunne man købe nylagte æg, nymalket mælk og nyopgravede kartofler på gården, alt af en kvalitet, man ikke kender i dag.

VEJENE.

Ved Hørhavegaarden var det første stykke vej en såkaldt hulvej. Den fortsatte op til Emiliedalsvej, hvor det hele endte i marker. Ville man op til Oddervej, måtte man op om hjørnet og svinge ad Emiliedalsvej.

På den ene side lå Teglværket og på den anden side lå de store lergrave og for at forbinde de to afdelinger, var der bygget en bro, hvor tipvognene kunne køre.

Emiliedal teglværks historie sluttede den 6. januar 1981, da teglværkets store skorsten blev bortsprængt. Lergravene er opfyldt og i 1991 måtte den gamle bro lade livet, men den havde heller ikke været i brug i mange år.

Da teglværket og lergravene blev jævnet med jord, blev markerne til smukke enge, der vrimlede med margueritter, kornblomster og mange andre blomster.

Nu er det meste af arealet bebygget.

På Jægerstien står en sten med indskriften SKAADELILLE. Dette stråtækte hus blev opført af driftsbestyrer Winge, Hammelbanen. Huset blev nedrevet i 1968.

Skåde Bakker ved århundredets begyndelse. Det stråtækte hus er SKAADELILLE. Det store hus er KULKASSEN.

Garver Wilhelm Flach og bødker Balle opførte et udsigtstårn, som ses på billedet. Manden med tropehjelm menes at være fabrikant Wied fra Frichs.

I starten af bebyggelsen var det kun kendte mennesker, der flyttede ud. Det var blandt andre overlæge Winge, direktør Møller fra Ceres, apoteker Reimers, men rigtig fart i udstykningen kom der først, da bilen dukkede op på vejene. I 1960 boede der alene i Skåde sogn 6.739 mennesker.

Der hvor Grumstolsvej blev lavet i 1934, var der en markvej, der gik ned til skoven ved Rensdyrvej. Det var den eneste vej til Højbjerg. Enten skulle man gennem skoven eller op forbi Skåde. Resten af Grumstolsvej til Højbjerg blev lavet omkring 1944.

Vejen forbi Frederikskirken blev lavet i 1934 og samme år begyndte rutebilen at køre til Skåde Bakker.

Vognmand Skovgaard Jensen kørte med to Triangler.

Prisen for turen til Århus var 50 øre.

Rasmussen ejerens tilladelse til beværtning. I anledning af Landsudstillingen i 1909 besluttede byrådet at etablere et par moderne restaurationer i Marselisborgskovene, ude ved stranden til afløsning af Per Ras' primitive træhus og det endnu mere spartanske skur ved Varnabækkens udløb.

Varna blev færdig til tiden, medens Ørnereden først kunne indvies i foråret 1910. Nu var Ørnereden blevet placeret på strandskrænt ens top med den smukke udsigt. Fra stranden anlagdes en Zig-Zag spadseresti og en trappe med ca. 100 trin op til pavillonen. Som ny vært ansatte man S. Randa. Skovudvalget foreslog, at man opførte badehuse på stranden med løbebroer ud i vandet, så herrer og damer skulle kunne bade sammen. Byens borgere var oprørte - det var vist for dristigt. Skovfoged Nielsen og hans kone Nikoline boede i mange år i Moesgaards skovfogedbolig. Til ejendommen hørte nogle få tønder land, men desuden var skovfogedhuset og haven et dejligt traktørsted med borde og bænke i have og skov.

Også der havde man en afholdsbevilling Men hvis gæsterne havde en lille lommelærke med, kunne mændene få sig en kaffepunch. Kvinderne nøjedes med fru Nielsens gode bagværk til kaffen. Ved århundredskiftet var forhenværende skovfoged Anders Jensen forpagter af Silistria og den nærliggende Hørhavegaard. På det tidspunkt blev der stadig drevet mølleri i vandmøllen, men hovedindtægten kom fra serveringen i møllestuen eller ved de primitive træborde, der var opstillet udenfor. Møllevirksomheden ophørte i 1911, men det folkelige traktørsted overlevede både første og anden verdenskrig.

I Thors mølle boede ved århundredets begyndelse arbejdsformand Niels Jacobsen, der også serverede for de mennesker, der

kom forbi for at nyde de idylliske omgivelser ved mølledammen og bækkens rislen. Mølledriften var da ophørt.

I 1927 blev tjerner N.C. Christensen vært på Thors mølle. Han fik af kommunen bevilget tilskud til opførelse af syv lukkede lysthuse og i sommeren 1929 stod også en naturtræs-pavillon færdig i møllens have. Denne bygning var tegnet af arkitekt Verner Lassen. Under anden verdenskrig var bygningerne i lang tid beslaglagt af tyskerne og efter kapitulationen af englænderne til brug for flygtninge. Ved genåbning i 1947 blev N.C. Christensens søn vært.

Kilde: Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig. 1966

Herved er beskrevet et lille hjørne at Skåde bakkers og omegns historie fra Århundredskiftet til ca. 1940. Materialet til dette hefte er samlet og redigeret af Inge Buhl for Højbjerg Lokalhistoriske Samling, der på affattelsestidspunktet blev administreret af Sigrid Danielsen, Børge Møller-Madsen og Aksel Rasmussen.